

El metge sota sospita. Actuació mèdica en els testimonis pericials a ferits davant la cort del justícia criminal de la ciutat de València (1396)*

The physician under suspicion. The medical practitioner seen through his expert-witness rôle in trials involving personal injury at the Criminal Court of the city of Valencia (1396)

per Carmel Ferragud

RESUM:

A partir de l'estudi d'un procés del justícia criminal de la ciutat de València, datat a finals del segle XIV, aquest treball pretén constatar el paper determinant que jugaren els professionals de la medicina en les decisions preses en els tribunals de justícia baixmedievals. Partint de les despeses fetes en l'assistència mèdica per un ferit i tot analitzant les actituds dels implicats en el procés judicial –part acusadora, acusada, i testimonis diversos–, és possible albirar quina visió tenien els ciutadans sobre el tipus d'assistència mèdica, el prestigi i la competència del metge, i les decisions que podien moure a triar o rebutjar un o altre físic o cirurgià, bé com a sanador o bé com a testimoni. Això posarà de manifest l'elevat prestigi dels individus triats per a efectuar peritatges, com també el seu pes polític, social i professional en la ciutat.

PARAULES CLAU:

Cort de justícia, dessospitació, ferides, pronòstic.

ABSTRACT:

Taking its cue from a case tried at the court of the «Justícia Criminal» of the city of Valencia at the end of the fifteenth century, the article studies the influential rôle that the professionals of medicine played in the decisions arrived at in late medieval courts of justice. From the claim for medical expenses by the victim of an injury and the analysis of the attitudes of the various people involved in the trial –plaintiff, accused, and witnesses–, it works out what kind of medical assistance Valencians sought, how they valued the prestige and assessed the competence of the doctor, and what made them choose or reject one or another physician or surgeon, either as healer or as witness. The result shows that the individuals chosen as expert witness had enormous prestige and exerted great political, social and professional influence in the city.

KEYWORDS:

Judiciary courts, medical expertise, injuries, prognosis.

* El present treball s'emmarca dins el projecte de recerca finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación «Ciència.cat: cap a un corpus digital de la ciència i de la tècnica en català en el context romànic durant l'Edat Mitjana i el Renaixement» (FFI 2008-02163/FISO, 2009-2011). Vull agrair a Ferran Illana els seus comentaris.

Les abreviatures utilitzades han estat les següents: ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó; C = Cancelleria; ARV = Arxiu del Regne de València; JCr = Justícia Criminal; JCv = Justícia Civil.

Data de recepció: desembre 2010; versió definitiva: març 2011.

Introducció

El 19 de juny de 1396, el colteller de la ciutat de València Domingo Vinyoles denuncià davant el justícia criminal de la ciutat, el cavaller mossèn Pere Despuig, uns fets esdevinguts el 25 de maig anterior.¹ Segons confessà, es trobava a una plaça en què es venia carbó, molt a prop de la moreria, quan se li va apropar Mafomat Abdalí, àlies Mafomadell, tot dient-li que havia sentit que l'acusava de la fuga del seu esclau («vós dehits que yo so estat consent en la fuyta del vostre catiu»). La circumstància no era gens estranya, ja que la fuga d'esclaus era bastant freqüent, malgrat les nombroses precaucions que prenien els amos. I respecte de l'ajuda proporcionada per Mafomadell, la podem considerar versemblant si l'esclau de Vinyoles era també musulmà, fet que desconeixem, ja que aquestes fugues que s'alimentaven d'esperances d'una vida en llibertat retornant a les seues terres d'origen, de vegades es preparaven amb la complicitat de correligionaris.² Amb tot, la discussió acabà amb un colp de ganivet en la mà esquerra del colteller «lo qual veng a gran infusió e scampament de sanch».

La denúncia no hauria hagut d'anar molt més enllà i s'hauria d'haver resolt amb facilitat amb les multes corresponents, si esqueïa, a l'agressor. Tanmateix, la cosa no anà així. L'incident s'allargà durant mesos i ocupà espai en nombrosos folis del volum dedicat aquell any a les demandes en la cort judicial esmentada. El problema es plantejà des del moment en què la mà de Vinyoles havia quedat inutilitzada. Això l'havia privat de treballar des del mateix moment de l'agressió, amb la pèrdua evident de temps i diners. Efectivament, tant el mosso que l'ajudava, i que possiblement es trobava afermat aprenent l'ofici, com també la seua dona –i ací se'ns presenta un detall interessant sobre la participació de la dona en el treball desenvolupat als obradors artesanals– no havien pogut continuar amb la tasca de l'obrador. Vinyoles féu un càlcul aproximat dels guanys que obtenia a diari amb la fabricació dels coltells, així com de les despeses que hi esmerçava (carbó, ferro i acer) per mostrar tot el que estava perdent, calculat en 20 sous diaris i, el que era pitjor, perdria durant tota la resta de la seua vida. I això perquè el punt més dramàtic era el pronòstic donat pels metges: romandria «afollat» per sempre, és a dir, mai recuperaria la mobilitat de la mà i no podria continuar treballant. Val a dir que, a tenor dels testimonis, Vinyoles no era un colteller qualsevol, sinó un dels de major reputació a la ciutat.

Vinyoles mostrà també les grans despeses que havia fet en metges, medicaments i aliments diversos des que estava convalescent de la seua ferida. Una despesa certament immoderada per al temps que havia durat el tractament. La gravetat de la situació exigia el manteniment en la presó de Mafomat fins que no es procedís a avaluar l'estat de la mà de Vinyoles i quedàs ben clar quin futur esperava

1. ARV, JCr, n. 42, mans 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7 (amb notícies disperses a les que va remetent l'escrivà amb una crida, i amb un estat de conservació dolent per a les dues darreres mans).

2. D. BLUMENTHAL, *Enemies and familiars. Slavery and mastery in fifteenth-century Valencia*, Ithaca/Londres, Cornell University Press, 2009, 229-235.

el dissortat colteller. Per reblar el clau, Vinyoles demanà un dipòsit astronòmic de 3.000 florins que li caldrien per dur la vida que fins aquell moment portava, fins la mort.

El colteller damnificat va manifestar tenir 30 anys, poc més o menys. Ja se sap que la fiabilitat de les dades en aquell temps sense registres sacramentals ni civils eren aproximades. Amb tot, el que sobta és que manifestàs en un càlcul basat en la seua qualitat que hauria viscut fins els 50 anys («e que segons sa qualitat és appa-rellat de viure L anys»). Sembla que aquest era un càlcul que es podria haver fet a partir de l'estat de salut i estimant què duraven els coneguts que duïen el seu estil de vida i practicaven el seu ofici. En fi, que el colteller degué pensar que les seues oportunitats s'havien vist interrompudes dramàticament i requerien una bona compensació, pot ser desmesurada.

Un procés com el que ací esmentem, com altres centenars que custodien els voluminosos registres –per bé que escassos, si pensem en tots els que s'han perdut i estan fets malbé– del justícia criminal de València de la tardor de l'Edat Mitjana, amaga un munt de detalls de la vida quotidiana. Odis, enveges, rancúnies, delinqüència, etc., desemboquen en episodis d'inusitada violència, amb sang i fetge a bastament. Ara bé, són també una font inesgotable per a l'estudi de la pràctica mèdica, els seus protagonistes i les seues actituds, tant dels practicants com dels seus pacients.³ Què opinaven els uns dels altres i quina consideració en tenien, poden ser rastrejats en aquest procés amb inusitada claredat. És per això que, mitjançant l'estudi d'aquest cas, pretenc apropar-me a la visió del professional de la medicina i de la seua vàlua que en tenien els valencians de les acaballes del Tres-cents. En un context generalitzat on s'ha remarcat en nombroses ocasions el paper rellevant exercit per físics, cirurgians, barbers i apotecaris en la medicina humana, i els ferrers i menescals en l'animal, i la seua alta consideració generalitzada, convé guaitar a les accions quotidianes, als carrers i places medievals per veure millor els matisos d'aquesta consideració, pot ser un tant idíl·lica.

I. Emmalaltir, un greu daltabaix

Deixar de treballar volia dir per a un artesà de l'Edat Mitjana tallar amb la font d'ingressos més important. A banda que es pogués comptar amb alguna altra via de guany, com ara rendes procedents d'algun censal o algun lloguer, el ben cert és que aquella gent vivia principalment del seu esforç quotidià. Que el cap de família caigués malalt suposava immediatament que algú altre havia de fer-se càrrec de la feina. Això dependria dels operaris que hom disposés, com ara empleats amb bona formació, mossos, esclaus i les dones de la casa que podien tenir nocions de l'ofici desenvolupat, i fins i tot una bona competència, que permetia continuar amb

3. Anteriorment he pogut mostrar amb un altre procés, extret de la Cort de justícia de Cocentaina, de les possibilitats que aquest material té per a l'estudi de la medicina, en un sentit ben extens. C. FERRAGUD, «Organització social i atenció mèdica a la Cocentaina baixmedieval: el procés a Abraham Abengalell (1318)», *Asclepio* LVII-2, 2005, 3-24.

un negoci després d'enviudar. Però no hi ha dubte que la circumstància només es podria salvar temporalment, ja que en el cas que el malalt impedit per a treballar fos l'artífex principal de la producció, el mestre, era imprescindible la seua participació en el procés productiu. En el cas que ens ocupa, Vinyoles semblava haver aturat completament la seua activitat, i així ho manifestaren una llarga nòmina de coltellers i altres testimonis que el coneixien.⁴ L'obra d'aturat estava aturat i el temor era que així romangués per sempre més.

El segon punt que anava a complicar les coses era la despesa mèdica que s'hauria de fer per subvenir les exigències del tractament recomanat. Ací convindria remarcar que en aquell temps la visió del tractament mèdic a rebre era ben distinta en funció de la posició social i econòmica del malalt i el seu entorn familiar, però també d'altres circumstàncies més subjectives respecte de la percepció que es tenia del practicant de la medicina.⁵ Els llauradors de la ciutat i de l'horta podien apreciar l'assistència mèdica tant com rebutjar-la i preferir remeis casolans o de caràcter popular. En qualsevol cas, el camperolat no solament procedent de la Corona d'Aragó, sinó d'altres àmbits geogràfics europeus bastant diversos, podien arribar a arruïnar-se literalment per aconseguir assistència mèdica de prestigi. Això contrasta amb els qui preferien alternatives molt més econòmiques i fins i tot rebutjaven la medicina oficial.⁶ En aquest sentit, en el plet que ens ocupa l'opinió de la part acusada era ben distinta a la de l'acusador.

Efectivament, una de les queixes que va interposar el procurador de Mafomat a les demandes de Vinyoles fou el volum de la despesa que aquest deia haver fet amb motiu de l'assistència mèdica rebuda. El colteller feia referència a una suma desorbitada que havia despès en els seus tractaments (50 florins o 750 sous): «ell ha aït menester algunes medecines, axí pertanyents a física com a celorgia, les quals, ensemps ab los metges, proveïen e costen L florins o pus». I és que des del mateix moment que va rebre la ferida, Vinyoles es va posar en mans d'un físic de renom, mestre Pere Figuerola, i del barber-cirurgià Guillem Ivorra.⁷ Eren professionals de tal envergadura com per a cobrar una xifra tan elevada en els poc més de vint dies que portaven tractant el seu pacient? Convé recordar que les quantitats que podien esmerçar-se per a mantenir una persona en menjar i beure durant un dia rondaven entre un sou (12 diners) i un sou i mig (18 diners); i que el salari convencional d'un artesà podia rondar entre un sou i mig i els cinc o sis dels més qualificats.⁸ Vinyoles assegurava, no obstant això, que podia guanyar 20 sous pels quatre coltells que fa-

4. ARV, JCr, n. 42, mà 5, f. 29v i ss., i mà 6, f. 1 i ss.

5. L. GARCÍA BALLESTER, *La búsqueda de la salud. Sanadores y enfermos en la España medieval*, Barcelona, Península, 2001, 151-152.

6. C. FERRAGUD, «La médecine en milieu rural durant le Moyen Age sus la Couronne d'Aragon», *Etudes Roussillonaises*, XXV, 2011, en premsa.

7. ARV, JCr, n. 42, mà 6, ff. 12v-14.

8. Així es pot veure a partir d'algunes estimacions fetes per individus diversos i consideracions fetes pel justícia civil, recollides en F. J. MARZAL, *La esclavitud en Valencia durante la Baja Edad Media (1375-1425)*, vol. 2, Tesi doctoral inèdita, Universitat de València, 2006. Per a un mosso o escuder (10 diners) i per a un esclau (9 o 10 diners) les assignacions són més baixes.

bricava diàriament amb el seu mosso. Siga com siga, i encara que poguessen haver exageracions, la qüestió és que aquest semblava un artesà acomodat, que podia molt bé garantir-se tot el necessari per a la supervivència familiar (desconeixem si tenia fills) i, per descomptat, una bona assistència mèdica. Amb tot, la factura sembla desorbitada, tot i que no podem comparar-la amb cap *standard* de l'època per manca d'estudis al respecte.

Qui eren aquests Guillem Ivorra i Pere Figuerola?

El laconisme que presenten les fonts per a Guillem Ivorra, contrasta amb la profusió de dades amb què comptem sobre el físic Pere Figuerola. Això sí, sabem que Ivorra tingué una presència important en el govern municipal ja que fou conseller d'oficis i mesters durant vuit anys i formà part de la comissió de 18 consellers que van elaborar en 1376 el reglament per a la milícia coneguda com el Centenar de la Ploma.⁹ Des del punt de vista professional, sabem d'una altra ocasió més en què va actuar per al justícia criminal l'any 1401, i en 1403 va deixar València i va marxar a Gandia.¹⁰ Si d'aquest podem dir que es tractava d'un més de tants barbers-cirurgians que actuaven a la València de les acaballes del XIV –per bé que amb una consideració política remarcable– i que encara proliferarien molt més durant el XV, del segon podem afirmar que es tractava d'un dels físics de més renom i influència en la ciutat de València. Mestre en arts i medicina, format a Montpeller, Figuerola era en aquells anys un metge ancià i venerable de la ciutat (moriria en 1399), amb una llarga trajectòria professional, que l'havia consolidat entre l'elit dels practicants de la medicina del cap-i-casal. Es casà amb Caterina, la filla del notari Guillem de Reus, i amb aquesta tindria almenys dos fills. Aquests estudiaren a Tolosa, i en 1415 els va adreçar un regiment de sanitat, escrit en llatí, amb algunes recomanacions preventives respecte al menjar, el beure i el vestit, com també altres bons costums.¹¹ El seu fill homònim, que estudiaria dret, esdevingué vicari perpetu de l'església de Santa Maria de Xàtiva. Entre 1359 i 1364, Pere Figuerola havia regentat l'escola de gramàtica del capítol –fet aquest, el dels metges com a mestres d'escola, bastant freqüent a l'època– i des de 1373 es convertí en el principal assessor en matèria educativa del consell municipal. A partir d'aquell moment, esdevingué un defensor aferrissat de l'intervencionisme municipal en matèria educativa i de la unificació decisiva de les escoles urbanes, fet que es constituiria com a clau per al control sobre la competència dels mestres, així com dels continguts i valors a transmetre. Figuerola era un lul·lista convençut, i per tant un dels màxims representants de la tan poc coneguda escola de seguidors de Llull que s'aplegà a la ciutat de València.¹² Propietari d'una fortuna considerable, que es posa de manifest en les diverses rendes que cobrava de particulars i municipis, fou confrare i majordom

9. C. FERRAGUD, *Medicina i promoció social a la Baixa Edat Mitjana (Corona d'Aragó, 1350-1410)*, Madrid, CSIC, 2005, 228 i 508.

10. ARV, JCr, n. 15, mà 6, ff. 20r-v (28-7-1402); ARV, Protocols, n. 2989 (24-9-1403).

11. L. THORNDIKE, «Advice from one physician to his sons», *Speculum* 6, 1931, 192-203.

12. J. DE PUIG I OLIVER, «El procés dels lul·listes valencians contra Nicolau Eimeric en el marc del Cisme d'Occident», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* 56, 1980, 356-360.

de la benemèrita confraria de Sant Jaume, en la part de cavallers i generosos, un honor reservat a un grup selecte. També fou representant dels parroquians de Sant Martí, i obrer d'aquesta important parròquia. D'acord amb la seua categoria també fou examinador de metges de la ciutat en 1392 i 1395.¹³

Qualsevol valencià membre del col·lectiu artesà d'aquell moment s'hagués conformat amb la simple atenció mèdica del barber, autèntic paraigua sanitari de la societat baixmedieval, i especialment nombrosos en el regne de València des de la seua mateixa fundació. El fet que els ferits acudiren en primera instància als obradors dels barbers o bé que els anaren a buscar per ser atesos a casa, ho hem pogut constatar en nombroses ocasions per aquells anys.¹⁴ Tanmateix, i com quedà ben clar pels testimonis d'ambdós, des d'un primer moment s'acudí també a un físic de gran reputació. Evidentment, els honoraris cobrats per un i altre eren considerablement diversos, atenent a la categoria professional. A això calia sumar el preu dels medicaments i dels aliments que havia consumit el malalt el temps de la convalescència. I és aquesta una altra via de despesa que es mereix una remarca. En els tractaments de les malalties el galenisme donà una virtut i consideració especial a la dieta. El malalt necessitava acomodar-la immediatament a les seues necessitats i per això els metges la indicaven. Vinyoles ho va remarcar:

Ítem, diu que axí mateix lo dit en Vinyoles és stat tengut en dreça de viandes, que ha haüt a haver viandes a ell no acostumades, ço és, a sos dies galines e a sos dies polls, que li costen e costaren més que no agra fet vivint ab sos viandes comunes V florins, poch més o menys.¹⁵

Aquesta circumstància penetrà molt fàcilment les capes socials populars en les quals prompte també es va veure la conveniència d'introduir canvis dietètics per a la recuperació dels malalts. L'alimentació era essencial per al manteniment de la salut i la seua recuperació durant la malaltia. Per això, la modificació de la dieta constituïa la primera i més suau de les intervencions en les que pensava un metge galenista, solució que després es barrejava amb altres teràpies. Tantes propietats eren atribuïdes als aliments que sovint resulta complicat diferenciar-los dels medicaments. Els més influents textos mèdics de l'època, com ara el *Canon* d'Avicenna o la *Isagoge* de Johannitius, que recolliren el llegat de Galè, així ho consideraven. Tant és així, que el gran historiador de la medicina, Owsei Temkin, va arribar a catalogar Galè de metge dietista.¹⁶ Els medicaments, simples o compostos, i els trac-

13. Els estudis que s'han dedicat a Figuerola són diversos. Vegeu les referències a l'Apèndix de FERRAGUD, *Medicina i promoció...*, especialment les pàgines 94 i 95, i la bibliografia que s'hi cita. També molta informació complementària en el CD, J. L. FRESQUET, Mª L. LÓPEZ, J. CATALÀ i J. MICÓ (eds.), *Archivo José Rodrigo Pertegás. Siglos XI-XV*, València, Universitat de València/Fundación Marcelino Botín, 2002.

14. C. FERRAGUD, «Els barbers de la ciutat de València durant el segle XV a través dels llibres del justícia criminal», *Anuario de Estudios Medievales* 41/1, 2011, 31-57.

15. ARV, JCr, n. 42, mà 1, f. 34.

16. O. TEMKIN, *Galenism. Rise and decline of a medical philosophy*, Ithaca/Londres, Cornell University, 1973, 38-40.

taments quirúrgics venien a continuació, i per aquest ordre, en gradació respecte al grau de violència exercit sobre l'organisme per un tractament.¹⁷

Els brous fets amb pollastres, i sobretot gallines, eren especialment recomanats, ja que es considerava que eren molt nutritius, tempraven els humors i es digerien ràpidament.¹⁸ Però aquests ocells no formaven part habitual de la dieta dels homes i dones medievals (el preu d'un pollastre rondava els 7 diners, enfront dels 2 diners que costava un quilo de pa o els 9 diners d'un quilo de corder), i haver de consumir amb freqüència aquestes carns constituïa un luxe a l'abast de poques butxaques. Resulten eloqüents testimonis com el de fra Vicent Ferrer, el qual considerava capons i gallines com a menjar de rics.¹⁹ També, en aquest sentit, les paraules del barber Ivorra resulten reveladores: «veu ell, testimoni, que malalt despén molt e menja poch».

El procurador de Mafomat mostrava la seua perplexitat davant les sumes esmentades:

‘la dita nafra no era tal ne de tal perill que dos metges hy agués mester, com prou haguera haüt d'en Francesch Metge si se agués volgut la part. Et non calia barber, e là on los haje haüt n'Ivorra, barber, com aquell l'haje curat, e hun altre metge. Que negat encara aquells ne merexen del guarir de la dita nafra les dites quantitats desús designades, com de semblants cures bons metges de València e axí aptes com los qui l'ha tengut se tengueren per contents del guarir o cura de la dita nafra de V a VI florins, e de medecines e altres viandes de III a IIII florins.’²⁰

El primer que crida l'atenció és la referència explícita a un metge, ben conegut d'altra banda, i reflectit moltes vegades a la nostra documentació: Francesc Moliner, àlies Metge.²¹ Es tracta d'un practicant de la medicina ben documentat,

17. N. SIRAISI, *Medieval & early Renaissance medicine. An introduction to knowledge and practice*, Chicago, The University of Chicago Press, 1990, 136-152. M. R. McVAUGH, *Medicine before the plague. Practitioners and their patients in the Crown of Aragon (1285-1345)*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, 151-162.

18. A. de VILANOVA, *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*, L. GARCÍA BALLESTER, M. R. McVAUGH, P. GIL SOTRES (eds.) i P. GIL SOTRES (estudi introductor), *Arnaldi de Vilanova Opera Medica Omnia*, X. 1, Barcelona, Fundació Noguera/Universitat de Barcelona, 1996, 202-240. Arnau també indicava quan devien sacrificar-se aquests animals i quant de temps havia de passar fins el seu consum. Vegeu un estudi ben documentat de l'alimentació dels valencians malalts en J. V. GARCÍA MARSILLA, *La jerarquía de la mesa. Los sistemas alimentarios de la Valencia bajomedieval*, València, Diputació de València, 1993, 79-91.

19. P. CÁTEDRA, *Sermón, sociedad y literatura en la Edad Media. San Vicente Ferrer en Castilla (1411-1412)*, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1994, 398. En general, considerava que el consum de carn només era inexcusable en temps de malaltia. Vegeu, per exemple, Sant Vicent Ferrer, *Sermons*, a cura de G. SCHIB, vol. III, Barcino, Barcelona, 1975, n. LVII, 18 i LVIII, 23.

20. ARV, JCr, n. 42, mà 6, f. 21v.

21. Vegeu les nombroses referències a aquest metge en l'Apèndix de FERRAGUD, *Medicina i promoció...*

del qual sabem que gaudia d'un bon estatus social i econòmic, amb un patrimoni que li permetia viure luxosament, segons indica el seu inventari de béns. Per què es va fer referència a aquest personatge? Això podria estar relacionat amb la fama o popularitat d'aquest cirurgià, així com la seua competència. Però ací no sembla estar posant-se en evidència la competència de Figuerola i Ivorra. Seria un metge conegut per demanar quantitats mòdiques? Més probablement el retret deuria fer referència al fet que si ja havia intervingut el barber, i de garanties, per a què calia aleshores un físic i menys encara davant l'absència de perill per a la vida del ferit? Com s'ha dit abans, queda reflectit ací el costum habitual d'acudir en cas de ferides als barbers, i en tot cas als cirurgians, especialitzats en malalties i patologies externes, mentre que per al físic quedaven els problemes interns. En tot cas, ni així s'explicaven uns honoraris tan generosos, quan, segons aquest, amb la cinquena part s'hagués conformat qualsevol bon metge de la ciutat. Finalment, tampoc la suma demanada per medicaments i aliments era de la seua conformitat.

Vinyoles però, seguí estrictament el patró ideal de la medicina acadèmica del moment: els coneixements del físic, a les ordres del qual treballava aplicant la tècnica el cirurgià, i ordenant els medicaments oportuns a l'apotecari-especier. Però, resulta bastant evident que aquest no era el procedir de la majoria, ja que molts podien considerar un luxe innecessari acudir al físic en determinades circumstàncies no greus ni perilloses.

Si la intervenció del barber es degué limitar en primera instància a les cures per estanyar i suturar la ferida, Figuerola li va indicar les teràpies pròpies del seu art. És així com el testimoni del físic i el barber evidencien els límits de les seues actuacions. Segons testificà Figuerola:

'que-ll, testimoni, ha vist que en Guillem Ivorra, çirurgià, per curar la nafra e colp que lo dit en Vinyoles tenia en la mà, e ell, testimoni, com a metge de física purgam-li lo cors e fem-li donar les viandes necessàries e tot ço que mester havia.'²²

Amb algun matís introduït pel barber: «lo féu sagnar e porgar e ben afisicar, segons se pertany, e ab tot allò se'n postemà la nafra e ell, testimoni, ague-u a obrir». En aquest sentit, no s'havia fet en aquest cas sinó seguir el que els tractats mèdics manifestaven en aquell moment com a més convenient. Així es pot extraure d'un dels tractats quirúrgics de major difusió, segons atestigüen els inventaris de biblioteques, en l'àmbit de la Corona d'Aragó: la *Chirurgia magna*, de Lanfranc de Milà, finalitzada a París en 1296. Fou un text que circulà en diverses versions en romanç i que en català possiblement ho féu a partir de tres de diferents.²³ Doncs bé, tots els tractaments aplicats a Vinyoles –dieta, medicaments, purgants i flebotomia– eren explicats i suggerits àmpliament per Lanfranc en la

22. ARV, JCr, n. 42, mà. 6, f. 13r (14-9-1396).

23. L. CIFUENTES, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona, Universitat de Barcelona/Universitat de les Illes Balears, 2 Edició, 2006, 131-132.

seua obra.²⁴ Per això, el nostre malalt fou purgat perquè així s'intensificava la capacitat natural d'autorecuperació del cos i es podia restablir millor el pacient. Una excreció regular i copiosa sempre es va veure com un símptoma de bona salut, i per això els tractaments laxants podien determinar-se tant per a individus sans com malalts. Però en aquest cas, segons Lanfranc, purgant el cos dels mals humors es podia contribuir a alliberar la ferida de matèria dolenta, així com al seu tancament. A aquesta purgació solia afegir-se la sagnia terapèutica o flebotomia, també indicada de forma preventiva als individus sans, i una de les accions mèdiques més repetides pels barbers. Tant és així que es degué regular molt directament per llei per tal d'evitar greus danys deguts al desconeixement de la seua correcta aplicació.²⁵ Ambdós tractaments devien ser supervisats directament pels físics, bons coneixedors de la complexió dels individus i de les qüestions teòriques primordials tocants a la salut i la seua recuperació, ja que els riscos per als pacients eren importants sense una correcta prescripció terapèutica.²⁶ Així doncs, les cures havien estat proporcionades pel barber Ivorra sota la vigilància del físic Figuerola, incloent l'obertura de l'abscess purulent que s'havia desenvolupat producte de la infecció, i el físic havia intervingut amb la recomanació dels medicaments purgatius i la prescripció de la dieta adequada. Però, encara més, es féu necessària l'actuació del físic, i en açò poc podia adduir el procurador de Mafomat, quan aparegué la febre. Com digué Figuerola, això feia estrictament necessari que «ell, testimoni, o altres metge físich lo tingués en cura». Efectivament, l'evolució de la ferida havia obligat a delimitar amb major precisió les actuacions d'ambdós metges.

Un altre assumpte que capgirava l'activitat domèstica era la necessitat d'atendre al malalt, tot seguint les indicacions mèdiques oportunes. Vinyoles es féu ressò d'aquesta circumstància en indicar com a causa del cessament del treball en l'obra-dor que el mosso i la seua dona ho havien deixat tot per atendre'l («per la major part del temps han haüt entendre en provehir e curar aquell»), encara que pot ser exagerava una mica. I és que l'assistència domèstica, protagonitzada majoritàriament per dones, era una realitat evident en aquell temps. Les primeres atencions que rebia un malalt, i de vegades les úniques, eren aquelles que procedien de les dones de la casa, també les esclaves, els mossos i els criats. Amb els coneixements recollits de l'empirisme, els consells del veïnat, i si calia la visita del metge quan les coses es complicaven, s'atenia tots els membres de l'agregat domèstic sense excepció.²⁷ La participació del veïnat i de les amistats no era gens negligible i s'im-

24. G. ALBI, *Lanfranco de Milán en España*, Valladolid, Universidad de Valladolid, 1988, 207-209. Cite a partir de l'edició castellana de la primera meitat del segle XV, conservada extensament, al contrari de la fragmentació de les traduccions catalanes.

25. FERRAGUD, «Els barbers...», 34.

26. McVAUGH, *Medicine before...*, 152-153.

27. C. FERRAGUD, «La atención médica doméstica practicada por mujeres en la Valencia bajomedieval», *Dynamis* 27, 2007, 133-156. M. CABRÉ, «Women or healers? Household practices and the categories of health care in late medieval Iberia», *Bulletin of the History of Medicine* 82, 2008, 18-51.

plicaven solidàriament amb les desgràcies alienes, un gest de caritat molt propi del cristianisme imperant. En aquest sentit, també Vinyoles fou acompanyat en la malaltia per un col·lega de l'ofici, el colteller Guillem Erboli. Una de les complicacions per a Vinyoles fou que començà a tenir febre («se havia mesclada febra»). Per això Erboli, que coneixia molt bé l'estat de la mà de l'amic, l'acompanyava als banys:

‘lo dit en Vinyoles per rahon del dit colp no pot obrar, car ell, testimoni, li ha vist lo dit colp que li fo donat en la mà e veu que no pot strènyer la mà. Hoc en hun dia ell, testimoni, anà al bany ab lo dit en Vinyoles, a la calentura, veu que movia hun poch los dits.’²⁸

Se'ns presenta ací també una teràpia que gaudia d'ampli reconeixement en aquell temps per les seues diverses virtuts: les aigües. No sabem com d'indicades estaven aquestes aigües a la València del moment, on la proliferació de banys era considerable des del mateix moment en què es va reestructurar urbanísticament la València musulmana. Els banyadors i banyadores, de vegades esclaus i esclaves, disposaven d'uns coneixements adequats per a fer servir les aigües convenientment, més enllà de la higiene bàsica. En el nostre cas, Vinyoles sembla que hi va acudir per la virtut de refredar el cos que té l'aigua.²⁹

II. Els testimonis dels metges

En les darreres dècades del segle XIII, en ple procés expansiu de la medicalització de la societat, es desenvolupà un interès manifest per recórrer a la figura del metge en alguns procediments criminals. El context que permeté aquest recurs al metge fou l'evolució del Dret civil i canònic. Totes dues tradicions convergiren a les acaballes del Dos-cents en la confirmació d'un fet: el metge, físic o cirurgià, podia intervenir per jutjar la gravetat de les ferides patides durant un atac.³⁰ Alguns autors han argumentat que tant les semblances epistemològiques

28. ARV, JCr, n. 42, mà 5, f. 38 (29-8-1396)..

29. Consideracions interessants sobre la medicalització dels banys, en Ll. CIFUENTES, «Els banys de Caldes de Montbui, de l'època medieval a la Il·lustració», VV.AA., *Història termal de Caldes de Montbui*, Barcelona, Ajuntament de Caldes de Montbui, 2002, 47-96. Un inventari dels banys medievals de la ciutat de València en J. SANCHIS SIVERA, *Vida íntima de los valencianos en la época foral*, Altea, Ediciones Aitana, 1993, 131-146. Sobre les aplicacions mèdiques dels banys, vegeu Gil SOTRES, *Regimen sanitatis...*, 167-184. Un ús incipient i particular dels banys a la ciutat de València, en C. FERRAGUD, *Medicina per a un nou regne. El paper de la medicina i els seus practicants en la construcció del regne de València (s. XIII)*, Alzira, Bromera, 2008, 227-229.

30. Tant al *Corpus Iuris Civilis* com a les *Decretales* se suggeria la importància d'acudir a la perícia mèdica dels professionals. L'estudi més complet sobre l'origen d'aquestes pràctiques a la Corona d'Aragó en McVAUGH, *Medicine before the plague...*, 207-209. També una ampliació sobre els orígens i la seua continuïtat en època moderna en C. FERRAGUD i M. L. LÓPEZ TERRADA, «La intervenció dels experts en medicina en els tribunals de justícia moderns. Els casos d'Alzira i Albalat en els segles XVI i XVII», S. VERCHER (ed.), *Actes de l'XI Assemblea d'Història de la Ribera* (Corbera, 10, 11 i 12 de novembre de 2006), 241-253. Actualment treballa amb María Luz López

com l'assimilació social dels metges i els juristes facilitaren des de molt aviat la participació com a experts dels primers en els tribunals, així com la confiança dels segons en l'experiència mèdica.³¹

Bolonya fou pionera en l'establiment durant aquells anys d'un procés per a medir la gravetat de les ferides produïdes en una agressió. Però molt aviat aquest procediment es pot trobar també present al Piemont i a la Toscana. En la Provença ja s'utilitzava també i al principi del segle XIV apareix en les lleis castellanques. Pel que fa a la Corona d'Aragó, on ambdós codis legislatius abans esmentats havien penetrat per aquell temps, el procediment s'estengué amb notòria celeritat i rebé el nom de «dessorpitació», literalment «traure de sospita».³²

Tanmateix, cal esperar als Furs de 1329 perquè es posen definitivament les bases jurídiques per a desenvolupar plenament aquest procediment pericial al regne de València. Efectivament, entre les importants novetats per a la pràctica mèdica que instauraren aquells furs d'Alfons el Benigne, estava «tot cirurgià qui tinga algun nafrat en poder sia tengut de dir, ab sacrament sens alcun salari, quantesque vegades request ne serà si-l nafrat es fora de sospita o no».³³ Amb tot, el procediment es trobava ja en exercici al regne de València abans d'aquesta reglamentació, segons demostren els documents conservats.³⁴

El desenvolupament d'aquests peritatges s'ha de posar en relació amb la creixent urbanització, una millor organització de la societat i la necessitat de personatges entesos en determinades disciplines i tècniques que eren indispensables per al bon funcionament de la cosa pública.³⁵ La medicina era valorada per la seua utilitat, ja que en cas contrari no hagués tingut raó de ser. Una vegada s'assolí l'alt rigor intel·lectual amb què en els segles tardomedievals fou dotada la ciència mèdica, la visió que en tingueren tots els estaments de la societat conduí cap a la consolidació del prestigi del seu practicant. Com a conseqüència, prompte a aquestes dessorpitacions seguien moltes altres activitats pericials: exàmens a esclaus per descobrir les malalties ocultes i facilitar les eviccions; exàmens postmortem per determinar assassins, sobretot per enverinament; consultes sobre violacions i pèrdua de la

Terrada en una recerca sobre la dessorpitació i la intervenció del metge en els tribunals de justícia durant l'època foral (ss. XIII-XVII).

31. S. DE RENZI, «Witnesses of the body: medico-legal cases in seventeenth-century Rome», *Studies in History and Philosophy of Science* 33, 2002, 219-242, especialment 223

32. E. DALL'OSSO, *L'organizzazione medico-legale a Bologna e a Venezia nei secoli XII-XIV*, Cesena, Università di Bologna, 1956, i J. SHATZMILLER, *Médecine et Justice en Provence Médiévale. Documents de Manosque, 1262-1348*, Aix-en-Provence, Université de Provence, 1989. Per ara, el primer treball que s'ha ocupat de forma monogràfica de la dessorpitació en el territori de la Corona d'Aragó ha estat el de M. GALLENT MARCO, «Precedentes medievales de la medicina legal: la dessorpitació en el Reino de Valencia», *Saitabi* 50, 2000, 11-28.

33. *Furs de València*, edició crítica de G. COLON i A. GARCIA, vol. VII, Barcelona, Barcino, 1999, 137.

34. C. FERRAGUD, *El naixement d'una vila rural valenciana. Cocentaina, 1245-1304*, València, Publicacions de la Universitat de València, 1998, 101-102.

35. L. GARCÍA BALLESTER, *La búsqueda de la salud. Sanadores y enfermos en la España medieval*, Barcelona, Península, 2001, 194-199. FERRAGUD, *Medicina i promoció...*, 623-627.

virginitat, tant a homes com a dones; determinació de malalties contagioses, especialment la lepra, etc.

Cap tribunal gosava dictar una sentència sense la prèvia consulta als professionals de la medicina. Tant és així, que a banda dels que tingueren en cura a Vinyoles, el justícia criminal cercà l'opinió de quatre metges més. D'una banda, Antoni Gras i Pere Gironés, dels quals no queda clara quina implicació en tenen en el cas, i d'altra banda, el físic-cirurgià Jaume d'Avinyó i el cirurgià Narcís Albiol, als quals sí se'ls demanà un informe pròpiament dit.³⁶

Ara bé, aquesta confiança tenia uns límits ben marcats, relacionats amb la percepció que del practicant i de la medicina en tenia aquella societat. Així, en el procés de Vinyoles contra Mafomat es posa de manifest en tres ocasions que l'honorabilitat dels practicants de la medicina podia posar-se en entredit en determinades circumstàncies. D'una banda les ambicions, interessos personals i l'ànim de lucre, i d'una altra banda la manca de competència, eren arguments esgrimits per a qüestionar la validesa d'un testimoni pericial.

1. INCOMPETENTS I AMBICIOSOS

Les primeres crítiques que abocà el procurador de Mafomadell sobre el metge i el barber que havien atés Vinyoles, Pere Figuerola i Guillem d'Ivorra, tingueren a veure amb la manca de professionalitat demostrada per uns individus que realment sí gaudien d'una bona consideració. Segons el procurador, aquests havien actuat amb poca diligència en haver fet un peritatge completament a ull, en un moment en què la ferida era recent i estava embenada. Poques coses haurien pogut comprovar així i menys fer un testimoni semblant, ja que segons el seu parer, era impossible que el colteller pogués obrir i tancar la mà en aquells primers dies:

'dir e jutgar a aquells que lo dit en Vinyoles era ladonchs afollat és trufa e volentat de parlar entre hòmens entenents parlant ab honor, car en lo temps de la deposició de aquells per rahan del agreujament de la frescha nafra e de la adormiment de la mà, com no y agués als sinó lo faxament de aquella aquell dit en Vinyoles no podia haver extreniment ne moviment de la mà, en tant que per allò aquells poguessen dir que fos afollat de la mà.'³⁷

Però encara més, els acusava per no haver interpretat correctament els signes evidents d'una mà «afollada», amb la pèrdua absoluta de mobilitat, reconeixible, segons aquests, per l'encongiment dels dits, el canvi de la coloració de la pell i l'emblanquiment de les ungles:

36. El testimoni de tots els metges és transcrit en Apèndix en atenció a la importància que tenen des del punt de vista de la història de la medicina.

37. ARV, JCr, n. 42, mà 6, f. 35.

‘los dits metges serien vists depositar contra veritat parlant ab honor, car deposen de vijares, no rebents causa alguna de lur dit com solament diguen és afollat, com afollament de mà se pertanga tallament o destorbament de tot de nirvis e haver los dits senzers poch e mudats de color e les hungles blanques sens mostra de virtut alguna, e la mà e nafra de aquella concavada, devorant tallament de os e de nirvis e altres speriències de art de cirurgia per les quals los dits metges pogueren jutgar.’³⁸

Semblants comentaris ens suggereixen que aquests tipus d’accidents devien ser bastants freqüents i que les seqüeles havien estat comprovades en moltes ocasions pels veïns i, sobretot, companys d’ofici. Efectivament, en una època on el treball artesanal passava per l’ús d’instruments manuals, amb una manca absoluta de mesures de seguretat, oficis com el de ferrer i colteller, amb la necessitat de manipular objectes tallants, els menava a accidents que podien tenir una culminació catastròfica i l’impediment de continuar treballant adequadament. Poc deuriem agradar als metges acusacions com aquelles, basades molt possiblement en conjectures per a infravalorar la qualitat del testimoni emprat, al capdavant definitiu en la decisió del justícia. Especialment quan el gran inspirador de la medicina del moment, Galè, havia atribuït una importància singular a les mans. Per a aquest les mans eren els instruments de la raó, el recurs que, juntament amb aquesta facultat racional, li permet a l’home construir els instruments amb els quals es mostra superior als animals i acomplir les funcions pròpies de la seua naturalesa.³⁹

Dos procediments de gran importància apareixen ací esmentats com una part especialment complexa de l’acte mèdic: el diagnòstic i el pronòstic. Efectivament, per a poder interpretar directament l’estat de la mà calien uns coneixements anatòmics i interpretar uns signes (coloració de la pell i les ungles i posició dels dits) de forma apropiada com per donar un pronòstic sobre la recuperació de la mobilitat de la mà o no. Les desospitalacions efectuades sobre Vinyoles pels cirurgians Jaume d’Avinyó i Narcís Albiol evidencien els coneixements llibrescs propis de l’art. Lanfranc havia advertit en el seu tractat sobre la conveniència de conèixer directament l’anatomia per actuar correctament, i també sobre els problemes que podien sobrevenir en una nafra feta al través i no en la direcció dels músculs. Això podia seccionar els nervis i, per tant, la connexió amb el cervell, el que duria a la pèrdua del moviment de les extremitats.⁴⁰

Pel que fa al pronòstic, en els testimonis dels metges interrogats pel justícia es deixa veure sempre la incertesa, i una porta oberta a la voluntat de Déu. Si Antoni

38. ARV, JCr, n. 42, mà 6, f. 35v.

39. L. GARCÍA BALLESTER, *Galeno en la sociedad y en la ciencia de su tiempo (c. 130 – c. 200 d. de C.)*, Madrid, Guadarrama, 1972, 95-96 i 101-102. Per bé que havent basat les seues disseccions en els macacos hagués comés errades en la descripció de les extremitats.

40. El dolor del pacient, els riscos de secció d’una vena o artèria, l’aparició d’apostemes i febre, eren tots punts sobre els quals s’advertia, així com de la forma que hauria de procedir el cirurgià en tots els casos. ALBI, *Lanfranco...*, 246-247.

Gras va dir que el fet de no haver tractat el pacient dificultava emetre un pronòstic, Pere Figuerola i Pere Gironés es van atrevir a valorar que la mà no guariria, tot i ser cosa ja de Déu: «de ací avant dix que Déus ho havia a fer, que ell de cert no u sabia, mas veu ell, testimoni, que és més aparellat lo dit en Vinyoles de romandre afollat que no de guarir». La prudència, seguint les recomanacions dels tractadistes, es deixa sentir amb molta força en les paraules d'aquests metges i, amb tot, era de la seua paraula que anava a dependre el veredict final. En aquest sentit, Arnau de Vilanova, en el seu opuscle *De cautelis medicorum*, recomanava ambigüitat en el pronòstic i que no s'havia de prometre la salut, ja que en aquest cas el metge estaria usurpant-li a Déu les seues atribucions i cometent una injúria.⁴¹ Però també, evidentment, la por al fracàs i a la pèrdua de prestigi planava sobre els seus pensaments. Efectivament, la predicció del curs d'una malaltia fou un important aspecte de l'entrenament del metge. Si el diagnòstic resultava problemàtic i la possibilitat de curar limitada, el pronòstic es constituïa com un aspecte molt valuós de l'atenció mèdica, tant per al pacient com per al metge. Els *Pronòstics* d'Hipòcrates, juntament amb altres textos d'aquesta naturalesa, ajudaven amb nombrosos exemples per a poder fer una adequada consideració en l'evolució del malalt.⁴² Aquesta prudència contrastarà amb el testimoni de Jaume d'Avinyó, caracteritzat per basar els arguments amb la seua experiència llarga en veure individus amb semblants ferides.

Però si la pretesa incompetència dels metges no havia agradat la part acusada, encara menys la seua actitud despectiva envers Mafomadell i les circumstàncies que envoltaven el cas. La procuració acusava Figuerola i Ivorra dels comentaris que aquests feien públicament, en el sentit que manifestaven que el moro no tenia raó i que podien enriquir-se a la seua costa exigint una xifra immoderada:

Ítem, diu que los dits mestre Pere Figuerola e n'Ivorra deposen fort voluntàriament e afecceonada e en part speren profit de la cosa là on dien que merexen L florins de la dita cura, e los quals dits mestre Pere e n'Ivorra se són mostrats fort favorables e fenedors e més tenidors de aquell, dit en Vinyoles, dient per places e en lochs públics que lesa cosa és defendre lo dit moro, ço que en terra de moros no-s faria, e altres coses demostrants gran parcialitat ab aquell e malvolença e juí justat contra lo dit Mafomadell.⁴³

Aflora ací també el punt dels honoraris i els abusos:

'e és volentat de parlar de aquella parlant *ut supra* dir que haja tenguts dos metges per la dita rahó de què merexen L florins, com per X florins la

41. J. A. PANIAGUA, «Arnaldo de Villanova. "Cautelas de los médicos"», *Archivos Iberoamericanos de Historia de la Medicina* 1 (1949), 367-373. Recollit en J. A. PANIAGUA, *Studia Arnaldiana. Trabajos en torno a la obra médica de Arnau de Vilanova, c. 1240-1311*, Barcelona, Fundació Uriach 1838, 1994.

42. McVAUGH, *Medicine before the plague...*, 136-144. SIRAI, *Medieval & early...*, 133-134.

43. ARV, JCr, n. 42, mà 6, f. 36.

hauria guarit tot altre metge e dins spay de hun mes o dos, e no és cura la per aquells feta de meréxer los dits L florins ne encara XV, car de hun hom qui serà trovat de diverses colps e és miracle guarir e no se'n costumen pendre per solemnes maestres sinó X e XV florins, quant més de semblant colp de mà que no stà ni ha stat en dupte de mort.⁴⁴

L'aparició del salari com a objectiu i expressió tangible de la relació del metge amb el malalt s'havia materialitzat a l'Europa medieval llatina amb la conjunció de tres factors: la reintroducció del Dret romà, l'aportació de la filosofia aristotèlica i la difusió dels textos desconeguts de Galè, traduïts a la segona meitat del segle XIII i incorporats als plans d'estudi de les universitats on s'ensenyava medicina. Tot plegat va permetre la relació contractual del practicant de la medicina amb el malalt amb finalitats curatives o preventives, de vegades amb la manifestació explícita d'un contracte notarial. Aquest benefici podia materialitzar-se de moltes formes, però especialment a través d'una suma de diners. En definitiva, la medicina adaptà així l'activitat del seus professionals als costums comercials de la burgesia que governava les ciutats a la tardor de l'Edat Mitjana.⁴⁵

Si una percepció comuna tenien de la medicina els homes i dones medievals que habitaven l'Europa Occidental, i evidentment els de la Corona d'Aragó, era la consideració que per a algú que desitgés incrementar el seu *status* dedicar-s'hi n'era una forma. I això incloïa des del més humil barber al físic format a l'estudi general, òbviament amb possibilitats molt diverses. Així ho manifestava per al cas dels barbers Jaume Roig en el seu *Espill*:

'o si ta afaytes,
ser bon barber,
cantant cançons,
ballant als sons
de les tisoires
tots jorns dos hores
prou guanyaràs.⁴⁶

Just pels mateixos anys que es redactava la famosa novel·la de Roig, els jurats de la ciutat enviaven una lletra al rei Joan II, en la qual es feien ressò de la rellevància de la medicina i també de les bones possibilitats d'enriquiment i prestigi que oferia:

44. ARV, JCr, n. 42, mà 6, f. 36.

45. L. GARCÍA BALLESTER, «Medical ethics in transition in the latin medicine of the thirteenth and fourteenth centuries: new perspectives on the physician-patient relationship and the doctor's fee», A. WEAR, J. GEYER-KARDESH i R. FRENCH (eds.), *Doctors and ethics: the earlier historical setting of professional ethics*, Amsterdam/New York, Editions Rodopi B.V., 1993, 38-71, especialment 47-59.

46. J. ROIG, *Espill o Llibre de les dones*, a cura de M. GUSTÀ, Barcelona, Ed. 62/La Caixa, 1998, 36.

‘Entre les altres famoses sciències, e aquella ab la qual per la major part se conserva lo stat, sanitat e vida mundanal, és art de medecina, per la qual molts hòmens en lo món, encara que de poch stat sien stats, han obtés glòria, honor e fama.’⁴⁷

Si les lloances envers la medicina i els seus practicants foren visibles, les crítiques es deixaren sentir també amb força, bàsicament a propòsit dels excessos comesos pels metges en l'exigència d'honoraris, com també per la seua ignorància i incompetència per manca d'estudi. Així opinava Ramon Llull:

‘L'ocasió, Sényer, per què l'art de medicina se corromp pus fort e s'afolla, és per dues coses: la primera, per ignorància dels metges que la malautia no coneixen, ne les coses qui són necessàries a curar la malautia no saben, en no saben atemprar les quantitats de les qualitats contràries; l'otra ocasió és per ço car los metges no han ordenada entenció a usar de l'art de medecina, car la primera entenció que ells han a usar de l'art de medecina, és per tal que ajusten riqueses e que sien tenguts per bons metges.’⁴⁸

Llunyà havia quedat en aquest final de segle XIV la imatge de provitat i caritat (*usus pauper*), inspirada en la pietat evangèlica, suggerida per Arnau de Vilanova per al seu metge ideal. Si bé, no amb una demanda d'austeritat tan exagerada com la d'Arnau, els tractadistes tardomedievals que s'ocuparen de l'etiqueta mèdica, com ara John of Arderne o Gabrielle de Zerbi, demanaven moderació en el vestit, decència i pocs excessos per als seus companys de professió. Però als metges de l'època els agradava fer ostentació de les seues riqueses, els agradava vestir luxosament, amb pells d'animals i sedes, tal com ens mostren les imatges dels manuscrits, l'opinió dels escriptors i els mateixos inventaris dels seus béns.⁴⁹ Aquesta nova realitat que vivien els metges es posa ben de manifest, una vegada més, en els testimonis que participen en el nostre procés.

2. APROFITAR-SE DEL CÀRREC

Quan el justícia demanà que les parts triaren el seu dessospitador, el procurador de Mafomat optà per triar el físic-cirurgià Jaume d'Avinyó. Aquesta era, sens dubte, una bona tria, ja que Avinyó pertanyia a una família de llarga tradició en la cirurgia.

47. AMV, Lletres missives-29, ff. 81r-v (1-12-1478). Publicat en *Epistolari de la València medieval* (II), a cura d'A. RUBIO VELA, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, 193-195. La missiva precisament sol·licitava una sèrie de privilegis que elevarien definitivament la categoria dels barbers, homologant-los completament amb els cirurgians, a més de fer algunes concessions al col·lectiu, entre les quals la més significativa era el privilegi per a dissecar cadàvers.

48. R. LLULL, *Llibre de contemplació en Déu*. Fragment citat en *Retaule de la vida medieval. Textos catalans coetanis*, a cura de J. RUIZ I CALONJA, Barcelona, Barcanova, 1990, 263.

49. FERRAGUD, *Medicina i promoció...*, 581-583, i la bibliografia citada.

Pràcticament des dels temps de Jaume I existiren a la ciutat cirurgians amb aquest cognom.⁵⁰ Jaume d'Avinyó degué assolir el grau de batxiller en medicina passat uns anys l'equador del segle XIV. En les primeres referències que comptem vers 1362 era considerat *fisici*, si bé deu anys després apareix citat com *bacallarius in medicine*, en diverses ocasions. Tanmateix, en 1374 la seua designació donarà un gir vers una nova consideració: *magistri Iacobi de Avinione, medici, civis iamdicte civitatis* [València], *in utraque medicine, videlicet, fisica et chirurgia, experti*. A partir d'aquell moment tant se'l considerarà físic com cirurgià. Fet i fet, hem de pensar en un professional de la medicina que, com d'altres, havia assolit una formació més àmplia que també li permetia eixamplar el seu àmbit d'actuació i la seua clientela. A més a més, es tractava d'un individu influent, protegit de Pere el Cerimoniós, i que devia comptar amb tots els avals per aportar un bon testimoniatge.

Les primeres notícies de la seua relació amb el Cerimoniós daten de 1362. Aquell any se li varen confiscar béns arran d'un conflicte que l'havia enfrontat amb l'arquebisbe, i el rei hagué de mediar: *ratione criminum et excessum de quibus coram episcopo Valencie et fratrem Poncio, episcopale locumtenente inquisitoris heretice pravitatis ipse Iacobus inculpatur extitit et denique carcere perpetuo condemnatus*.⁵¹ No sembla que tot aquell esdeveniment acabés en res de substancial que afectés el futur d'Avinyó. Tant és així, que la següent dècada es veuriem colmades les aspiracions més altes que podia somiar un metge, en rebre nombrosos privilegis i el recolzament de la casa reial. Seria també quan més treballaria al servei del municipi. Concretament, fou examinador de metges de la ciutat (1372, 1385, 1388 i 1395) i també exercí com a metge de l'hospital d'en Clapers entre el 1374 i 1382, a banda d'actuar de dessospitador i assessor de la justícia en diverses ocasions.⁵² I en un altre sentit, va ser conseller de parròquies durant 14 anys.

Un dels privilegis que li va conferir l'infant Joan acabà en una bona protesta de les autoritats municipals. El futur Joan I, avalat pel parer del seu pare, el rei Pere, el va nomenar dessospitador oficial de la cort del justícia criminal. Així ho va comunicar el 6 de febrer de 1378 al seu oficial:

‘com en les dessospitacions dels naffrats sots la jurisdicció a vós comanada per rahó del fit offici... sien necessàries persones en allò àbils e espertes, e maestre Jacme d'Avinyó, cirurgià de la dita ciutat de València, sie entre-ls altres fort abte e suficient en son offici... per ço volem e us manam que en tots e qualssevol actes o fets tocants dessospitació de persones naffrades deputets, ordonets e elegiscats entre e sobre tots los altres cirurgians, lo dit

50. FERRAGUD, *Medicina per a un nou regne...*, 101.

51. ACA, C, reg. 708, ff. 228v-229 (7-4-1362);

52. Per a la seua activitat com examinador, vegeu L. GARCÍA BALLESTER, M. R. McVAUGH i A. RUBIO VELA, *Medical licensing and learning. In fourteenth-century Valencia* [Transactions of the American Philosophical Society, vol. 79, part 6], Philadelphia, 1989, 56-58. Com a metge de l'hospital A. RUBIO VELA, *Pobresa, enfermedad y asistencia hospitalaria en la Valencia del siglo XIV*, València, Alfons el Magnànim, 1984, 122-123.

maestre Jacme, axí com condecet en allò a servey del dit senyor rey e nostre e bé profit del comú de la dita ciutat e singulars de aquella.⁵³

No és el lloc ací per a fer el seguiment als problemes que açò va comportar amb el municipi i el justícia criminal. Aquests no volgueren acceptar una imposició que consideraven feta contra fur, i si bé el justícia claudicava, també el Cerimoniós es faria enrere en les seues exigències. Aquell estira i arronsa jurisdiccional no queda massa clar en què parà, però per les dades que tenim aquesta exclusiva de les dessospitacions mai estigué en mans de Jaume d'Avinyó, ja que a banda de les seues protestes perquè el justícia no complia amb el seu privilegi, coneixem casos de metges que dessospitaren a petició del justícia o de les parts implicades, pocs anys després d'aquest privilegi.⁵⁴

Aparentment, un cirurgià de renom no tenia perquè no resultar del grat de la part acusadora, tot el contrari. I, amb tot, Vinyoles el va rebutjar de pla. De cap manera podia acceptar la seua intervenció en el cas i sol·licitava qualsevol altre metge. El motiu estava en la seua enemistat amb el cirurgià, una enemistat que Vinyoles va aclarir convenientment davant el tribunal. Efectivament, Jaume d'Avinyó tenia en propietat en terme de Sueca –uns 20 quilòmetres al sud de València–, pertanyent al senyoriu de Montesa, l'alqueria de Vilella. Aquesta propietat comportaria molt prompte alguns maldecaps al cirurgià, ja que Sueca li exigia que devia contribuir a l'impost de la peita mentre que aquest pretenia estar exempt.⁵⁵ El que sembla clar és que amb aquest patrimoni havia beneficiat el seu fill Francesc. Però el poder sempre comportava enemistats pregones i difícils d'evitar. La propietat a Sueca havia conduït a una enemistat amb Bartomeu Conesa, cunyat de Domingo Vinyoles, de tal manera que havia hagut un enfrontament armat entre els Conesa i els Avinyó:

Ítem, diu que per les dites heretats e altres rahons lo dit en Francesch d'Avinyó contesa vench a brega ab en Berthomeu Conesa, cunyat del dit en Domingo Vinyoles.

Ítem, diu que com lo dit Francesch d'Avinyó e pare de aquell fossen a plega de alcuns amichs se'n e se arma-se'n contra lo dit en Berthomeu Conesa, e encara contre Miquell Mir, cunyat axí mateix del dit en Conesa, com per possessions de aquell, axí mateix aguesen contesa, lo dit en Domingo Vinyoles se armà ab lo dit en Berthomeu Conesa, cunyat seu. E fon en lo dit bando lo dit maestre Jacme e fill seu.

Ítem, diu axí mateix que la dita rahó com encara per altres desamistades, les quals pare e fill han haüdes ab parents del dit en Domingo Vinyoles en lo seu loch de Suecha e terme de aquella, los dits maestre Jacme e fill seu foren e són estat en inimicia capital contra lo dit en Domingo Vinyoles, e

53. ACA, C, reg. 1631, f. 49v (6-2-1378).

54. Els cirurgians Nicolau Barceló i Francesc Riera efectuaren una dessospitació el 13 d'octubre de 1384. ARV, JCr, n. 14, s. f.

55. El cas el vaig estudiar a FERRAGUD, *Medicina i promoció social...*, 404-405.

són huy en dia axí sospitoses a ell en tal desamistança que ell los ha degudament per sospitoses.⁵⁶

Convé remarcar que la participació dels practicants de la medicina en bandositats i conflictes armats diversos no fou gens inusual. Al contrari, els seus inventaris de béns manifesten la presència d'armament ofensiu i defensiu, que lluny de ser un mer objecte decoratiu serà emprat en nombroses trifulgues. Molts d'aquests homes reberen el privilegi de dur armes prohibides de mans del monarca, i si bé es pot pensar que foren útils en la defensa, alguns abusaren per a dur endavant objectius personals més ambiciosos. Amb enemics aferrissats, des del barber fins el físic havien de procurar per la seua seguretat.⁵⁷

No seria, tanmateix, aquesta l'única ocasió que Avinyó seria rebutjat com a perit en un tribunal de justícia. En l'any 1400, hi hagué una denúncia contra un mercader que havia venut una esclava que patia certs problemes a les ròtules dels genolls, i en altres articulacions, que li impedièn treballar.⁵⁸ Els metges encarregats d'atendre aquest cas foren Guillem Picó, per la part demandant, i Jaume d'Avinyó, pel demandat. El nou propietari posà en dubte la imparcialitat d'Avinyó, ja que anteriorment aquest ja havia intervingut donant un vot sobre la salut de l'esclava en un altres procés.⁵⁹ Ara l'argument per a sol·licitar la retirada del cirurgià era diferent, però no deixa de ser una estranya coincidència que un metge siga rebutjat en dues ocasions, quan tampoc era tan freqüent que es demandés el canvi de perit.

Jaume d'Avinyó era un físic-cirurgià molt poderós en la ciutat. Un individu al qui el poder, el prestigi i l'ànim de lucre, una ambició enorme, al cap i a la fi, no detenien fàcilment. La sospita que el pes del seu testimoni s'havia convertit en una important arma política que podia utilitzar al seu albir, havia fet posar-se en guàrdia a més d'un. La imatge, potser idíl·lica, del metge estudiós i home de ciència i de bé que treballa per millorar la salut i el benestar de les persones, s'esmicola ací davant les ambicions personals i el desig de constituir un patrimoni i una influència familiar enmig del competitiu mercat mèdic valencià.

Tot plegat posava sota sospita el testimoni d'Avinyó, a qui pot ser coneixedor de la circumstància, havia buscat intencionadament el procurador de Mafomat. Certament, conservem íntegre l'informe mèdic que va emetre Jaume d'Avinyó, a instàncies del justícia criminal i, curiosament, perjudicava a l'enemic, ja que, segons aquest, Vinyoles podia treballar perquè els seus dits polze i índex tenien completa mobilitat, no així els altres tres. Tampoc no s'estava d'afirmar, qui sap si amb una ironia soterrada, que si acudia a un bon metge acabaria per millorar la mobilitat de la mà. Bé sembla que va fer Vinyoles en demanar algun altre metge que l'inspeccionés.

56. ARV, JCr, n. 42, mà 5, ff. 23v i 28.

57. FERRAGUD, *Medicina i promoció...*, 221-239.

58. ARV, JCiv, n. 829, mà única, ff. 25r-31v (1400).

59. «lo dit mestre Jacme no y pugués o degués ésser nomenat per la part altra car ja hauria donat son vot en altra qüestió que de la dita sclava fon, segons appaer per procés, e:s e seria sospitós que ja haja donat vot e que per açò lo done». ARV, JCiv, n. 829, mà única, f. 30.

3. METGES DE PRESTIGI EN LA CORT DE JUSTÍCIA

I així es va fer. Un altre cirurgià va prendre part en l'examen a la mà de Vinyoles, el cirurgià Narcís Albiol. El testimoni d'aquest beneficiava, ara sí, els interessos del colteller. Però ens trobem ací amb un tercer problema pel que fa al testimoniatge donat per un metge davant la cort de justícia: qualsevol no era apte, o almenys no eren vistos tots amb els mateixos ulls. Efectivament, després de la tria el justícia prengué una actitud sorprenent de cara al procurador de Mafomadell, de tal manera que li cridà l'atenció per haver triat en Narcís, precisament perquè com a representant honorable d'un acusat havia de cercar un professional competent entre tots els que oferia el mercat valencià i no un individu dedicat a curar furóncols quasi exclusivament, il·letrat i amb poques nocions de ciència mèdica.

'hajats elet en tercer metge qui regonegua en Domingo Vinyoles [...] Narcís, qui-s diu cirurgià, obiens molts e notables metges e hòmens experts, axí en art de físicha com de cirurgia, de la ciutat de València... com agueu hajats elet parlant ab honor home [...] qui hamides sap legir ni ha libres ne scièntia [de medelcina, com no sia sinó metge de floronquos e tal [...] deus se sap qui no ha intenció de art de cirurgia e menys de físicha ne encara sentiment der[...] natural la qual elecció nós parlant ab vostra honor no deguérets axí de indigne haver feta, là hon no són trobats tants de idòneus, e axí ho deguérets haver fet en bé la requesta per aquesta part sobre açò feta haguéssets guardada, con hagués demanat o request que li fos elet un solempne físich e cirurgià e vós ho deguérets haver fet axí haüd sguard ab causa qui honrets.'⁶⁰

El justícia manifestava així que reclamava el testimoniatge dels individus millor preparats, preferentment formats a la universitat, per actuar davant la cort. Es feia així un elogi de la medicina escolàstica emanada dels Estudis Generals i cimentada sobre el galenisme que s'hi ensenyava, una medicina racional que actuava sobre unes bases sòlides i no amb el mer empirisme.⁶¹ Tanmateix, el testimoni d'Albiol no resulta en absolut propi d'un il·letrat, ans al contrari, sembla indicar un bon coneixement anatòmic. Pot ser en l'ànim del justícia hagués pesat amb major mesura que el pronòstic fos el contrari al donat per Avinyó.

No seria l'única vegada que algú reclamaria en una cort judicial la presència d'individus formats d'acord amb els paràmetres esmentats. Anteriorment hem citat el cas en què es rebutjà Jaume d'Avinyó com a perit en una venda d'una esclava. Tampoc en aquell cas el nomenament d'un altre metge, Bernat Oliver, agradà excessivament al comprador, tot i que, finalment, fou acceptat. El demandat exigia que el metge escollit havia de ser antic, és a dir, amb gran experiència,

60. ARV, JCr, n. 42, mà 7 (foli il·legible).

61. Això havia estat una llarga tradició que s'inicià amb l'hipocratism. R. FRENCH, *Medicine before science. The business of medicine from the Middle Ages to the Enlightenment*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

i amb prestigi en la ciutat. Els interessos en joc eren massa grans per posar-los en mans d'inexperts.⁶²

Aquella crida d'atenció irada del justícia no hagués resultat estranya de no ser pel fet que el mateix Jaume d'Avinyó, juntament amb el cirurgià Guillem Arnau, havien examinat a Narcís Albiol i l'havien declarat apte per practicar la cirurgia l'any 1374, el que va fer que el rei li atorgués la llicència per a practicar: *avilem et capacem ad practicandum et exercendum dictam chirurgie artem in civitate et Regno Valencie reperisse ut ex relatione per ipsos facta nobis constitit satis clare*.⁶³ Això ens fa considerar que en aquell temps Albiol, almenys sí tenia una àmplia experiència professional ja contrastada. Més si encara es considera que l'infant Joan li va atorgar el privilegi per exercir la medicina en tota la Corona d'Aragó en l'any 1382.⁶⁴ En tot cas, podria deduir-se que hi havia una consideració social menor per a aquells individus que es dedicaven a guarir malalties concretes.

El canvi d'un cirurgià de primera línia per un de baixa reputació no té explicació sinó és per les dificultats econòmiques del sarraí, pres i amb els béns segrestats, però pot ser també açò reforçaria la hipòtesi del recurs a Avinyó, enemic confés de Vinyoles, per garantir-se un testimoni favorable, que de passada ajudava al cirurgià a perjudicar un enemic.

III. Conclusions: un paper controvertit, però imprescindible

La resolució del judici tingué lloc el 9 de febrer de 1397. Com ja es veia que anava a ocórrer a mesura que transcorria el procés, la sentència no va ser gens positiva per als interessos de Mafomadell. Davant la confusió a què havia arribat el garbuix de testimonis, peritatges mèdics i informacions diverses, i la negació dels fets per banda del sarraí, el justícia acudí a la fórmula tradicional del turment. Passat per la corriola, Mafomadell decidí confessar els fets, tal com els havia explicat Domingo Vinyoles. En definitiva, la sentència el condemnà a pagar 60 morabatins, la meitat per als cofres del rei i l'altra a Vinyoles. A més hauria de satisfer 35 florins per les despeses de caire mèdic, i el que era més lesiu, hauria de pagar 50 lliures anuals (1.000 sous), a comptar des del moment de l'agressió, i fins que la mà del colteller recuperés la mobilitat com per a desenvolupar les seues funcions amb normalitat. Això sí, s'exigia a Domingo que havia de provar totes les despeses que havia fet amb motiu del guariment de la nafra. En realitat, les multes no feien sinó commutar el que d'acord a fur corresponia, açò és, que Mafomadell perdés

62. «que lo tercer metge hi sia mès de voluntat de aquesta part, e que sie metge antich e dels solemnes de aquesta ciutat, com axí per justícia sie fahedor». ARV, JCiv, n. 829, mà única, ff. 25r-31v (1400).

63. ACA, C, reg. 1681, 91 (11-10-1374). Tot i que en aquest document no s'indica que Narcís tingués cap «especialitat», la mateixa parella d'examinadors avaluaria en 1382, a petició del rei, Joan Gascó *qui intendat per sui scientiam curare quascumque personas que sub eius cura se ponere voluerint de fraccionibus et omnibus aliis infirmitatibus testicularum*, és a dir un personatge conegut per guarir fractures i hèrnies. ACA, C, reg. 827, f. 73 (22-9-1382).

64. ACA, C, reg. 1686, ff. 170r-v (16-8-1382).

«lo puny». Efectivament, si aquest no podia pagar hauria de prescindir de la seua mà. Pot ser per això, ara mitjançant un notari que li feia de procurador, va fer apel·lació a la sentència.

No sabem en què va quedar la sort de Mafomadell, però el que sí és ben cert és que les diferents aportacions que feren els professionals de la medicina durant el seu judici foren definitives per a què el justícia prengué una determinació semblant, a tenor del pronòstic, més o menys convençut, que Vinyoles romandria per sempre «afollat» de la seua mà. Així doncs, queda plenament documentat l'alt valor donat a la paraula del metge de prestigi, amb uns coneixements obtinguts preferentment a la universitat i contrastats amb una extensa pràctica.

El repàs del procés judicial de Domingo Vinyoles versus Mafomat Abdalí ens ha permés de contemplar la necessitat d'aprofundir en les innombrables variables que es manifesten en la medicina, per tal d'entendre-la molt més enllà de la simple teoria de la malaltia, sinó com a una part fonamental de les relacions entre persones: el metge, la família –amb el paper determinant de la dona–, les amistats o el veïnat, i la persona malalta. I en aquest sentit, els processos judicials estic convençut que continuaran aportant una informació de gran qualitat.

En definitiva, la pràctica de la medicina, en totes les seues manifestacions, no tracta amb criteris abstractes sinó amb persones concretes, i esdevé així un fet cultural i social, plenament humà. La percepció que tingueren els pacients i els qui demandaven dels coneixements dels practicants de la medicina, per diverses raons, durant la Baixa Edat Mitjana i la seua consideració social o fama pública, la mateixa relació pròxima d'amistat o enemistat que unia o separava un metge o un malalt, l'estatus econòmic del qual un malalt gaudia, etc., esdevingueren claus de volta en el rebuig o l'acceptació plena d'un guaridor i el sistema mèdic que representava, com ha quedat ací posat de manifest en les diverses actituds de les parts protagonistes en el procés.

Apèndix

Dessospitacions i peritatges dels diversos metges que participaren, a petició de les parts o del justícia criminal de la ciutat de València, en el procés entre Domingo Vinyoles contra Mafomat Abdalí.

ARV, Justícia Criminal, n. 42, mà 6, f. 12v (1396, setembre 14)

Dicta die mercurii XIII^a septembris anno a Nativitate Domini M^oCCC^oXC^oVI^o

Antoni Gras, metge, siudadà de València, testimoni produït e donat per part dell dit en Domingo Vinyoles sobre alguns capítols dell dit clam e demanda, los quals li foren lests e donats a entendre. E jura per Déu e los sants Quatre Evangelis de aquell que derie veritat de ço que y sabie, e sots vertut dell dit jurament féu e deposa son testimoni *in bunch modum*.

E, primerament, fon interrogat sobre los III, XII, XIII, XIII e XV capítols dells dits clam e demanda, com sobre los altres capítols no fo-y produït, et dix si saber sobre los dits captiols ço que-s segueix, ço és, que ell, testimoni, de dos o tres jorns ençà ha vist ell, testimoni, lo dit colp que lo dit en Vinyoles té en la mà. E veu a present

ell, testimoni, que lo dit en Vinyoles és afollat de aquella per lo dit colp. De ací avant dix ell, testimoni, que serà segons Déu volrà, com ell, testimoni, no haja curat aquell e bonament a present no u poria dir e saber, que ha hoyt dir ell, testimoni, mestre Pere Figuerola e a-n Guillem Ivorra, barber, que lo dit mestre Pere l'avia tengut tota vegada e lo havia purgat dell cors e fet sagnar, e tot ço que mester havia a regiment dell cors. E lo dit en Guillem Ivorra l'avia tota vegada tengut en cura de ço que mester havia a la dita nafra e colp. E àls dix si no saber sobre lo dit capítol.

(...)

Ibid., ff. 13r-14r (1396, setembre 13)

Dicta die mercurii XIII^a septembris anno a Nativitate Domini M^oCCC^oXC^oVI^o.

L'onrat mestre Pere Figuerola, metge, ciutadà de València, testimoni produït e donat per part dell dit en Domingo Vinyoles sobre alguns capítols dell dit clam e demanda, los quals li foren lests e donats a entendre. E jura per Déu e los sants Quatre Evangelis de aquell que derie veritat de ço que y sabie, e sots vertut dell dit jurament féu e deposa son testimoni *in hunch modum*.

E, primerament, fon interrogat sobre lo IIII capítol, e dix si saber sobre lo dit capítol ço que-s segueix, ço és, que dell dia ançà que lo dit en Vinyoles fou nafrat, no li recorda a present lo temps ne lo dia, veu ell, testimoni, que no ha pogut obrar per rahó dell dit colp que té en la mà, e veu ell, testimoni, que a present és afollat de la mà squerra e no ha pogut ne pot a present obrar. Dell temps sdevenidor dix ell, testimoni, que Déu ho ha a fer, que a ell, testimoni, no és cert. E àls dir si no saber sobre lo dit capítol.

Ítem, fon interrogat sobre lo XII capítol dell dit clam e demanda, com sobre los precedents no fon produït, e dix si saber sobre lo dit capítol ço que-s segueix, ço és, que-ll, testimoni, ha vist que en Guillem Ivorra, çirurgià, per curar la nafra e colp que lo dit en Vinyoles tenia en la mà, e ell, testimoni, com a metge de fisicha purgant-li lo cors e fer-li donar les viandes necessàries e tot ço que mester havia, an tengut en cura dell dit temps ençà lo dit en Vinyoles, com ell, testimoni, veu que se havia mesclada febra e era necessari que ell, testimoni, o altre metge físich lo tingués en cura. E huy en dia ell, testimoni, e lo dit en Guillem Ivorra lo tenen en cura. E àls dix si no saber sobre lo dit capítol sinó ço que dit e testifica.

Ítem, fon interrogat sobre lo XIII capítol dell dit clam e demanda, e dix aquell ésser ver. Interrogat com ho sab, e dix que per tal com ho ha vist e és estat present. E segons lo treball e la longua de temps que-l an tengut a curar que-n merexen més dels L florins.

Ítem, fon interrogat sobre lo XIII capítol dell dit clam e demanda, e dix que és ver que ha haüt menester les dites viandes, però ell, testimoni, no sab a cert que li costen mas entén e creu ell, testimoni, que li costen més dells dits V florins.

Ítem, fon interrogat sobre lo XV capítol dell dit clam e demanda, e dix que no y sab àls sinó ço que-s segueix, ço és, que-ll veu a present afollat, segons dit ha, de ací avant dix que Déus ho havia a fer, que ell de cert no u sabia, mas veu ell, testimoni, que és més aparelat lo dit en Vinyoles de romandre afollat que no de guarir.

(...)

Ibid., ff. 14r-15v (1396, setembre 13)

Die iovis XIII^a septembris anno a Nativitate Domini M^oCCC^oXC^oVI^o.

Guillem Ivorra, barber e cilurgià, ciutadà de València, testimoni produït e donat per part dell dit en Domingo Vinyoles sobre alguns capítols dell dit clam e demanda, los quals li foren lests e donats a entendre. E jura per Déu e los sants Quatre Evangelis de aquell que derie veritat de ço que y sabie, e sots vertut dell dit jurament féu e deposa son testimoni *in hunch modum*.

E, primerament, fon interrogat sobre lo IIII capítol dell dit clam e demanda, com sobre los precedents no fon produït, e dix si saber sobre lo dit capítol ço que-s segueix, ço és, que ell, testimoni, dell dia ençà que fon donat lo dit colp en la mà al dit en Vinyoles, ell, testimoni, ab mestre Pere Figuerola, maestre en arts e en medecina, an tengut cura lo dit en Vinyoles, mas a ell, testimoni, no li membra de cert quin dia era ne quin mes era quant li fon donat lo dit colp, e ell, testimoni, ab lo dit mestre Pere Figuerola la començaren tenir en cura. E encara huy en dia ell, testimoni, e lo dit mestre lo tenen en cura. E veu ell, testimoni, que és stat afollat de la dita mà squerra dell dit dia ançà que-ll prengueren en cura. E ha vist ell, testimoni, que per rahó dell dit afollament della mà lo dit en Vinyoles no ha feyt fahena. E huy en dia ell, testimoni, lo veu afollat que no pot fer fahena dell seu art de coltelleria per rahó dell dit colp. De ací avant serà com a Déus plaurà, que ell, testimoni, a present no pot saber si porà obrar ni si romandrà afollat, com sia en la mà de Déu. E àls dix si no saber sobre lo dit capítol.

Ítem, fon interrogat sobre lo XII capítol dell dit clam e demanda, com sobre los precedents no fon produït, e dix si saber sobre lo dit capítol ço que-s segueix, ço és, que-ll, testimoni, e lo dit mestre Pere l'an tengut en cura, segons dit ha, e ha vist ell, testimoni, que lo dit en Vinyoles se mesclà febra, e lo dit maestre Pere lo féu sagnar e porgar e ben afiscar segons se pertanyia, e ab tot allò se'n postemà la nafra e ell, testimoni, ague-u a obrir. E huy en dia lo tenen en cura, segons dit ha. E àls dix si no sabia sinó ço que dit ha dessús.

Ítem, fon interrogat sobre lo XIII capítol dell dit clam e demanda, e dix si saber sobre lo dit capítol ço que-s segueix, ço és, que-ll, testimoni, e lo dit mestre Pere entre abduy ne demanen cinquanta florins de la cura que han feta al dit en Vinyoles. Les medecines que lo dit en Vinyoles ha haüdes dell specier ell, testimoni, no sab que li costen. E àls dix que no sabia.

Ítem, fon interrogat sobre lo XIII capítol dell dit clam e demanda, e dix ell, testimoni, ha menjat sa vianda a dreça e sos pols e les viandes acostumades a altres malalts, car veu ell, testimoni, que malalt despén molt e menja poch. Mas ell, testimoni, no sab quant li costen.

Ítem, fon interrogat sobre lo XV capítol dell dit clam e demanda, e dix que no y sab àls sinó ço que veu, segons dit ha, que és stat afollat dell dia ançà que lo dit en Vinyoles prenh lo colp en la dita mà, e huy en dia veu ell, testimoni, que és afollat. De ací avant ell, testimoni, a present no pot saber si romandrà afollat com siga en la mà de Déu. E àls dix si no saber sobre lo dit capítol.

(...)

Ibid., f. 15v (1396, setembre 15)

Die veneris XV^a septembris anno a Nativitate Domini M^oCCC^oXC^oVI^o.

L'onrat mestre Pere Gironés, metge, ciutadà de València, testimoni produït e donat per part dell dit en Domingo Vinyoles sobre alguns capítols dell dit clam e demanda, los quals li foren lests e donats a entendre. E jura per Déu e los sants Quatre Evangelis de aquell que derie veritat de ço que y sabria, e sots vertut dell dit jurament féu e deposa son testimoni en la forma següent.

E, primerament, fon interrogat sobre lo IIII, XII, XIII, XIII e XV capítols dell dit clam e demanda, com sobre los altres capítols no fon produït, e dix si saber sobre los dits capítols ço que-s segueix, ço és, que·ll testimoni V o VI dies ha pasats, ha vist lo colp que és stat donat en la mà squerra al dit en Vinyoles. E veu ell, testimoni, que dell dit colp és afollat, com ell, testimoni lo thocà ell veu en la mà e veu que no pot fer sa operació ne examplar la mà ne destrényer segons que-s pertany a natura de la mà. E veu que de tots punts a presente és afollat. De ací avant tot stà en la mà de Déu que ell a present no·l poria dir però que més és d'opinió que romandrà afollat. E àls dix si no saber sobre los dits capítols.

(...)

Ibid., f. 30 (1396, novembre 17)

Yo, mestre Jacme d'Avinyó, dich que he vist e regonegut lo dit en Vinyoles, lo qual és stat nafrat en la mà squerra, davall la junctura de la dita mà, e la dita nafra à damunt sobre los tres nirvis, los quals provexen atres dits de la dita mà, cascun a son dit, ço és, la hun al dit manovell e l'altre a l'altre e lo tercer al dit de'n mig, de la qual nafra ha vist guarit, però aquels tres dits de present no pot strényer ne examplar dell tot, e que ell dell strényer e examplar [...] en aytal que manera que porà husar son [...] per tal com per rahon de la dita nafra los dits nirvis no sembla que sien stats tallats nunch peni[...] destrovits ne axí mateix de present no ha vist que los dits tres dits sien romasos de parats, ço és, [...] que no deuen ésser aquells per lur natura [...] segons que en hòmens afollats perpetualment [...] deuen romanir que yo haja vist que a mi acorde, e axí matex que sí poden fer moltes coses [...] perquè concloch e atorch, yo, dit mestre Jacme, que son de opinió que porà husar de son ofici los damunt dits tres dits si lo dit nafrat se fa posar e [...] que si pertany ne deu per algun abte cirurgià o cirurgians, entenen o entenens, expert o experts en semblants cassos e que vulla star-se'n e al lur regiment, lo qual e los quals trobar si-s volrà, e axí ho entench yo e so de [...] opinió. Ítem, dell polze e dell dit que li ve après [...] de la damunt dita mà no foren [...]frats ans stan e són de present segons deuen aytant com yo he vist ne a mi dóna semblant, com yo·ls hich aja vist plegar e strényer o stendre e examplar segons deu.

(...)

Ibid., mà 7 (il·legible foli)

Post hoc die mercurii intitulata XX decembris [anno a Nativitate] Domini M^oCCC^oXC^oVI^o. L'onrat Narcís Albiol, metge en [cir]urgia, ab sagrament ans de totes

coses de aquell reebut sobre los [sants quatre Evange]llis de Déu per la mà dreita de aquell corporalment toquats, tant parentesch, compadratge, veh[inatge] [...]art posat, dix e relació féu que ell en lo present dia de huy, que era divenres, en hora de vespres o quaix, en après ab mestre Jacme d'Avinyó, havia vist e regonegut al dit en Domingo Vinyoles ab aquella cura e diligència que-s pertanyia, lo qual era nafrat huyt meses havia, poch més o menys, en la mà squerra un dit quart davall la junctura devés los dits de la dita mà. Et que vist e regonegut aquell dit en Domingo Vinyoles *ut supra dictum est*, que havia atrobat a aquell nafrat en los nirvis avanters, los quals nirvis eren provinents de dar moviment a la dita mà. Et que·l dit metge jutgave, segons lo dit dels doctors en medecina, com sia fet moviment dels dits nirvis e sturments de aquells no ésser ells en [...] com sien dapnegats e nafrats altre vers diu ell, dit metge, és [perdu]t lo llur moviment, per la qual rahó no havia plech ni desplech en la sua mà sens ajuda de la altra mà (...).